

Міністерство освіти і науки України
Бердянський державний педагогічний університет
кафедра початкової освіти

**ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОГО ІНТЕЛЕКТУ ЗДОБУВАЧІВ
ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ НА УРОКАХ МОВИ І ЧИТАННЯ**

Кваліфікаційна робота магістра

Виконавець: здобувач другого рівня вищої
освіти, м21ПО групи
Галузь знань 01 Освіта/Педагогіка
Спеціальність 013 Початкова освіта
Освітньо-професійна програма: початкова
освіта
ЖИЖЕМА Анастасія

Керівник:
доцентка кафедри початкової освіти
ЧЕМОНИНА Лада В'ячеславівна

Рецензент:
доцентка кафедри початкової освіти
ЛЕСИК Анжеліка Сергіївна

Запоріжжя – 2024

ЗМІСТ

ВСТУП

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОГО ІНТЕЛЕКТУ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ НА УРОКАХ МОВИ І ЧИТАННЯ

1.1 Поняття комунікативного інтелекту в сучасних наукових дослідженнях.

1.2. Шляхи формування комунікативної компетентності здобувачів початкової освіти на уроках мови та читання.

1.3. Стан досліджуваної проблеми у практиці роботи учителів початкової школи.

Висновки до розділу 1.

РОЗДІЛ 2. МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОГО ІНТЕЛЕКТУ ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ НА УРОКАХ МОВИ І ЧИТАННЯ

2.1. Експериментальна методика формування комунікативної компетентності здобувачів початкової освіти на уроках мови та читання.

2.2. Аналіз результатів формувального експерименту.

Висновки до розділу 2.

ВИСНОВКИ

ВСТУП

У чинних документах, які визначають зміст початкової освіти, чітко визначено її мету – всебічний розвиток дитини, її талантів, здібностей, компетентностей та наскрізних умінь відповідно до вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей і потреб, формування цінностей, розвиток самостійності, творчості та допитливості [1]. Досягти поставленої мети можна шляхом розвитку інтелектуальної діяльності учнів початкової школи.

Інтелектуальна діяльність тісно пов'язана із процесом комунікації. Підтвердженням цього можна вважати той факт, що сучасні вчені виділяють комунікативний інтелект як один із типів інтелекту, які є притаманними сучасній людині. В основі цієї наукової позиції лежить класична теорія множинного інтелекту американського психолога Говарда Граднера, який довів, що кожна особистість володіє рядом здібностей, які відповідають критеріям інтелекту. Такими є логіко-математичний, лінгвістичний, комунікативний, внутрішньоособистісний, просторовий, музичний і тілесно-кінестетичний інтелекти [3].

У результаті численних наукових розвідок названий вище учений стверджує, що інтелектуальний склад кожної окремої людини має свої відмінності. Усі типи інтелекту можуть працювати як окремо та переривисто, так і в тандемі, що зумовлено їхнім розташуванням у різних частинах головного мозку. За словами науковця, саме наявність різних інтелектів відрізняє людей від тварин, оскільки уможливорює вільне спілкування задля прийняття спільних рішень, здійснення досліджень для вирішення життєво важливих і складних питань, мирне врегулювання конфліктів, пошук ефективних ідей і створення продукції, що зробить життя кожного більш зручним [3].

Спілкування є однією з найважливіших потреб особистості, оскільки визначає її повноцінне існування та розвиток. Комунікація передбачає щоденне

зберігання та передавання інформації кожною людиною іншим, не зважаючи на її вік, стать, соціальний статус чи громадянство. Комунікативна діяльність, що лежить в основі комунікативного інтелекту, дозволяє набути кожному необхідних компетенцій і компетентностей, що дозволяють результативно діяти різними способами, бути соціально досвідченим і розвиненим.

Загальновідомо, що початкова школа є тим освітнім концентром, який покликаний забезпечити формування в учнів ключових компетентностей, серед яких чільне місце посідає комунікативна, що засвідчує про необхідність розвитку комунікативного інтелекту в зазначеного вище контингенту школярів. Про це зазначено в Державному стандарті початкової освіти: кожен учень має вільно володіти державною мовою, «... що передбачає уміння усно і письмово висловлювати свої думки, почуття, чітко та аргументовано пояснювати факти, а також любов до читання, відчуття краси слова, усвідомлення ролі мови для ефективного спілкування та культурного самовираження, готовність вживати українську мову як рідну в різних життєвих ситуаціях», а також бути здатним «спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної)..., що передбачає активне використання рідної мови в різних комунікативних ситуаціях, зокрема в побуті, освітньому процесі, культурному житті громади...» [8].

Комунікативна компетентність молодших школярів формується через навчальний матеріал усіх освітніх галузей, які входять до змісту початкової освіти, проте чільне місце в цьому процесі належить мовно-літературній освітній галузі, зокрема урокам української мови та читання. Саме тому проблема формування названої вище компетентності є предметом досліджень українських науковців-лінгводидактів.

Вітчизняними дослідниками розглянуто різні аспекти формування комунікативної компетентності, як-от:

- аспекти формування комунікативної компетентності: психолого-педагогічні передумови мовленнєвої діяльності;

- розвиток мовлення учнів молодшого шкільного віку ;
- комунікативний підхід до вивчення предметів мовно-літературної освітньої галузі

Згідно з теорією множинного інтелекту комунікативна компетентність є складником комунікативного інтелекту – сукупності компетентностей, оволодіння якими забезпечує ефективне спілкування, як-от: володіння мовами (зокрема українською), знання, вміння й навички щодо ефективного застосування різноманітних засобів комунікації, спільної роботи, згладжування конфліктних ситуацій та досягнення консенсусу.

Проте аналіз науково-педагогічної літератури дозволив нам констатувати, що проблема формування комунікативного інтелекту здобувачів початкової освіти в учнів початкової школи у процесі вивчення предметів мовно-літературної освітньої галузі на сучасному етапі становлення нової української школи не була предметом спеціального дослідження.

Про правомірність нашого твердження засвідчують результати анкетування, проведеного серед учителів початкової школи на констатувальному етапі педагогічного експерименту.

Причиною прогалин у цій галузі, як стверджують респонденти, є практична відсутність методичних розробок щодо формування комунікативного інтелекту здобувачів початкової освіти на уроках мови і читання.

Зазначений факт зумовив вибір теми дослідження: *«Формування комунікативного інтелекту здобувачів початкової освіти на уроках мови і читання»*.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Пропонована кваліфікаційна робота виконана згідно з планом наукової роботи кафедри початкової освіти Бердянського державного педагогічного університету та є складником комплексної теми зазначеного підрозділу БДПУ «Підвищення якості професійної підготовки майбутніх фахівців початкової освіти».

Об'єктом дослідження є процес навчання мови і читання учнів початкової школи.

Предмет дослідження: педагогічні умови формування комунікативного інтелекту молодших школярів на уроках мови і читання.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати, розробити й експериментально перевірити ефективність технології формування комунікативного інтелекту здобувачів початкової освіти на уроках мови і читання.

Досліджуючи теоретичні та практичні аспекти обраної теми, ми робили припущення: процес формування комунікативного інтелекту здобувачів початкової освіти на уроках мови і читання буде ефективним за таких педагогічних умов:

- усвідомлення фахівцями в галузі початкової освіти того, що в основі формування названого типу інтелекту в учнів 1–4 класів лежить принцип інтегративно-цілісного вивчення мови і читання;
- обізнаності учителів початкової школи щодо особливостей побудови освітнього процесу на засадах сучасних педагогічних технологій і належного рівня сформованості професійної компетентності щодо їх використання у процесі навчання молодших школярів мови і читання.

Відповідно до мети дослідження і для підтвердження правильності припущення у кваліфікаційній роботі розв'язуються такі **завдання**:

- з'ясувати стан розв'язання проблеми в педагогічній і методичній теорії та практиці;
- визначити рівень сформованості в учителів початкової школи компетенцій щодо формування комунікативного інтелекту здобувачів початкової освіти на уроках мови і читання;
- розробити й експериментально перевірити технологію формування в учнів початкової школи комунікативного інтелекту
- на уроках мови і читання.

Для досягнення мети і розв'язання поставлених завдань нами використано **методи дослідження, як-от:**

теоретичні: *аналіз, систематизація й узагальнення*, що проводилися з метою вивчити стан розроблення проблеми у психолого-педагогічній і методичній літературі;

емпіричні: *педагогічний експеримент*, що складався з *констатувального* (для з'ясування шляхом анкетування стану готовності учителів початкової школи до формування комунікативного інтелекту здобувачів початкової освіти на уроках мови і читання), *формувального і контрольного етапів* (для перевірки ефективності пропонованої технології); *кількісний і якісний аналіз* для обробки одержаних даних про рівень сформованості в молодших школярів комунікативного інтелекту як результату навчання мови і читання на засадах пропонованої технології.

Теоретичними засадами дослідження є: концептуальні основи досліджень, присвячених методиці навчання учнів молодшого шкільного віку мови і читання (С. Бадер, М. Вашуленко, О. Вашуленко, Н. Гавриш, І. Гудзик, С. Дубовик, Г. Коваль, М. Пентилюк, К. Пономарьова, В. Сидоренко, Л. Чемоніна та ін.).

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що *вперше* обґрунтовано, розроблено й експериментально перевірено технологію формування комунікативного інтелекту здобувачів початкової освіти на уроках мови і читання; удосконалено систему вправ і завдань з курсу мови і читання; подальшого розвитку набула ідея організації мовної та літературної освіти школярів на засадах формування в учнів початкової школи комунікативного інтелекту.

База дослідження: Заклади загальної середньої освіти м. Бердянська (№ 11, БСШ № 16), м. Дніпра (№ 17, № 25), м. Запоріжжя (№ 15, № 107).

Практичне значення дослідження визначається створенням і запровадженням дослідної технології навчання мови і читання учнів початкової школи, спрямованої на формування в них комунікативного інтелекту, використанням результатів дослідження у процесі мовної та літературної освіти дітей зазначеної вікової групи і підвищення кваліфікаційної підготовки фахівців у галузі початкової освіти.

Апробація результатів дослідження. Результати роботи доповідалися й обговорювалися на засіданнях кафедри початкової освіти Бердянського державного педагогічного університету, а також на засіданнях спеціальних секцій всеукраїнських конференцій.

Структура дослідження. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до них, загальних висновків і списку використаних джерел. Основний текст викладено на 56 сторінках.

ВИСНОВКИ

За результатами проведеного дослідження зроблено подані нижче висновки.

Аналіз наукових джерел дозволив нам з'ясувати, що донині недостатньо обґрунтованим залишається питання формування комунікативного інтелекту здобувачів початкової освіти на уроках мови і читання.

Результати констатувального експерименту дозволили зробити висновок про невисокий рівень сформованості в учителів початкової школи компетенцій щодо формування в учнів комунікативного інтелекту на уроках мови і читання, що зумовлено відсутністю методичних розробок з обраної нами проблеми.

У ході дослідження було розроблено й експериментально перевірено ефективність технології формування комунікативного інтелекту здобувачів початкової освіти на уроках мови і читання. В основі пропонованого підходу покладено загальнодидактичні принципи системності, доступності, наступності та перспективності.

Кількісний та якісний аналіз отриманих результатів контрольного експерименту підтвердив ефективність розробленої технології щодо формування комунікативного інтелекту здобувачів початкової освіти на уроках мови і читання.

Пропоноване дослідження не претендує на остаточне розв'язання порушеної проблеми. Перспективу подальшого наукового пошуку вбачаємо в дослідженні ролі емоційного інтелекту у формування мовно-літературних компетентностей учнів початкової школи.